

14. Наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 21 березня 2000 року. – Офіц. вісн. України. – 2000. – №31. – Ст. 1321.

Петрук Н.

*студентка I курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доц., доцент кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ
Кравчук В.М.*

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Екологічне право є однією з наймолодших галузей права, яка почала формуватися після Другої світової війни, так, зокрема в Україні теоретики права та юристи почали задумуватися над виокремленням подібної галузі права ще за часів УСРС. В юридичній літературі вперше питання про екологічне право як окрему галузь права було поставлене О.С. Колбасовим у 1976 р., а віднесення його до системи права як самостійної галузі почалося на початку 90-х рр. Можна з великою вірогідністю припустити, що за такий короткий час не можливо сформувати досконалий механізм та структуру екологічної галузі права. Чітке наукове обґрунтування та однозначне розуміння стрижневих для екологічного права моментів сприяло б подоланню низки проблем у формуванні ефективного механізму правового регулювання екологічних відносин, а отже, і покращенню екологічної ситуації в країні. Власне, тому проблема місця екологічного права в системі права України є сьогодні актуальною.

Стан наукової розробки теми. Питання, пов'язані з становленням екологічного права, його особливостями, місцем і зв'язками з іншими галузями права в Україні досліджувалися когортою таких відомих вчених-юристів, як В.М. Завгородня, А.П. Гетьман, В.Л. Мунтян, Н.І. Титова, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга та ін. Загальнотеоретичним підґрунтям роботи є праці М.В. Кравчука, О.В. Петришина, С.П. Погребняка, П.М. Рабіновича та інших.

Метою даної публікації є дослідження основних етапів розвитку і трансформації місця екологічного права в системі права України.

Галузь права – це автономний комплекс норм, який спрямований на регулювання певної сфери однорідних суспільних відносин. Виокремлення системи правових норм в окрему галузь права можливе за наявності специфічного предмету та методу правового регулювання. Структурно будь-яка галузь права у своїй структурі містить інститути як самостійні елементи. Інститут права – це сукупність правових норм, що регулюють певний вид суспільних відносин в межах тієї сфери, що становить специфічний предмет правового регулювання. З інститутів та галузей формується система права [1, с. 5].

Структура екологічного права України доволі складна. Формувалося екологічне законодавство доволі довго, ще з періоду Київської Русі.

Становлення екологічного права, як самостійної галузі права відбувалося в декілька етапів. Деякі теоретики права виділяють шість етапів становлення екологічного права в системі права України [6].

I. Період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (IX-XI ст.).

Навіть на таких ранніх етапах розвитку Української держави вже існували прояви природоохоронних законів, зачинателем яких можна вважати Ярослава Мудрого, який у свій час ухвалив статті «О церковних судах і земських ділах», яких в одній із статей йшлося про вирубку лісів.

II. Литовсько-польська доба (XIV-XVII ст.). Наступним етапом у розвитку екологічної діяльності стала епоха Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. Особливих досягнень у цей час у формуванні екологічного права не було, але існували закони, які забороняли вбивство деяких тварин.

III. Козацько-гетьманська доба (XVII-XVIII ст.).

Період козацько-гетьманської доби став одним із переломним у сфері природоохоронного законодавства, так, у 1722 році тодішнім гетьманом Кирилом Розумовським, вперше створюється лісове управління і служба контролю за використанням лісових багатств і розробляється система охорони лісів [3, с. 95].

IV. Період російської держави (кінець XVIII – початок XX ст.).

Аналізуючи період російської держави в плані екологічного права не можна не помітити, що почалася помітна активізація в природоохоронній сфері, загалом, на території України в 1910 році у Верхній Хортиці (тепер Запорізька область) за ініціативи П.Ф. Базука виникає перше товариство охорони природи. Це стало потужним прогресом у розвитку екологічного законодавства, воно ще не стало окремою галуззю права, оскільки ще не мало системи права, але перші прояви вже намітилися.

V. Період СРСР (1917 – 1991 рр.).

Революція 1917 р. стала проривом у розвитку природоохоронного законодавства, почалася активізація у створенні заповідних зон, створюються комітети з питання охорони природи. Так, зі становленням радянської влади почалося відокремлення екологічного права від інших галузей, розроблялися та ухвалювалися закони та декрети, які в майбутньому вплинули на зміст нормативних актів незалежної України [3, с. 97].

VI. Сучасний період створення та розвитку сучасної України (1991 р. - по сьогоднішній день).

Із здобуттям незалежності України, наша держава отримала у спадок складну екологічну ситуацію, яка потребувала якісного і ефективного правового регулювання, що зумовило формування нової галузі права в сфері охорони природи [6].

Для того, щоб існувала галузь права, як уже зазначалося, необхідно, щоб вона мала свою систему, специфічний предмет і метод правового регулювання.

Екологічне право на сьогодні є самостійною галуззю права в системі права України, адже за достатньо недовгу історію формування було розвинуто складні та прості інститути [4, с. 84]. Екологічному праву властивий і традиційний (класичний) поділ норм на загальну та особливу частину. Загальна частина екологічного права містить норми права, які регулюють питання, загальні для всіх видів екологічних відносин. Особлива частина

містить правові норми, які регулюють окремі види екологічних відносин з урахуванням їх специфіки, а саме право користування землею, водами, надрами, рослинним світом, тваринним світом, атмосферним повітрям, природно-заповідним фондом та іншими видами природних ресурсів.

Екологічне право об'єднує у своєму складі відповідні підгалузі права. Вони становлять сукупність правових норм, що регулюють однорідну групу екологічних відносин, з притаманними для них специфічними рисами, які є невід'ємною частиною загальних екологічних відносин [5, с. 93].

Висновок. Таким чином, підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що екологічне право стало самостійною галуззю права. На етапі становлення екологічного законодавства, воно пройшло низку етапів: Київська Русь і Галицько-Волинське князівство, Литовсько-польська доба, козацький період, період Російської імперії, СРСР та сучасність. Кожен із етапів мав свої особливості розвитку, але саме на останньому етапі розвитку екологічного законодавства, екологічне право остаточно відділилося і стало окремою галуззю права в системі права України.

Під системою екологічного права зазвичай розуміють розміщення у певній логічній послідовності його структурних підрозділів, що обумовлене змістом екологічних відносин, які виступають предметом екологічного права. На сучасному етапі дослідження у галузі екологічного права набувають актуальності, тому подальші наукові пошуки у цій сфері є витребуваними і доцільними.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №41. – Ст. 546.
2. Гетьман А. Методологічні засади становлення правових основ охорони довкілля./ А.Гетьман //Право України. – 2011. – №2. – С. 11-19.
3. Гетьман А.П. Екологічне право України / А.П. Гетьман, М.В. Шульга. – Харків: «Право», 2009. – 328 с.
4. Завгородня В.М. Теоретико-правовий аналіз юридичної природи екологічного права та його місця в системі права України / В.М. Завгородня // Правовий вісник Української академії банківської справи. – Суми. – 2010. – №1. – С. 81-86.
5. Кравчук В.М. Екологічні громадські організації та держава: значення та проблема регулювання взаємовідносин / Кравчук В.М. // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: Матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів. – Івано-Франківськ, 2007. – С. 92-95.
6. Пилипенко А.П. Щодо проблеми об'єктів у правовідносинах довкілля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/580-ekolog/15257-2011-01-22-23-19-29.html>